

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
Τμήμα Νομικών, Οικονομικών και
Πολιτικών Επιστημών
ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΩΝ: Καθηγητής Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΞΑΜΗΝΟ: Η

**«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ
INTERNET»**
(Η Συνταγματική τους Προστασία)

Επώνυμο: ΜΑΝΤΖΑΡΗ
Όνομα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ
Αριθμός Μητρώου: 1340200200289

e- mail: deni_mantzari@hotmail.com
τηλ: 6947268472
Πανεπιστημιακό Έτος: 2005-2006

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(πίνακας με ενεργά περιεχόμενα : CTRL + κλικ για μετάβαση στον προορισμό της σύνδεσης)

	σελ
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
Α' ΜΕΡΟΣ – ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ INTERNET	7
A. ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	7
I. Ο όρος «Κοινωνία των Πληροφοριών»	7
II. Το Internet	7
α) Ιστορική αναδρομή	7
β) Οι υπηρεσίες του Διαδικτύου	8
B. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	9
I. ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	9
II. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	10
Γ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	13
I. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΥΟΝΤΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.	13
α) Το πρόβλημα των συνδέσμων (links) και του mp3	13
II. ΕΙΔΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	14
III. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	15

IV. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ WIPO – ΣΥΝΘΗΚΕΣ INTERNET	16
α) Η Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία – WIPO COPYRIGHT TREATY	16
β) Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα – WIPO PERFORMANCES AND PHONOGRAMS TREATY (1996)	18
V. ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ	19
VI. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ Η ΟΔΗΓΙΑ 2001/29/ΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ	21
VII. Η ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	26
Β' ΜΕΡΟΣ -Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ INTERNET	27
I. ΑΡΘΡΟ 17 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	27
α) Η έννοια της ιδιοκτησίας στο άρθρο 17 του Συντάγματος	27
β) Η ιδιοκτησία στο άρθρο 17 του Συντάγματος και η πνευματική ιδιοκτησία	28
II. ΑΡΘΡΟ 5 παρ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	30
α) Το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας	30
β) Το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας	31
γ) Πνευματική Ιδιοκτησία και άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος	31
III. ΑΡΘΡΟ 16 παρ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	33
α) Η έννοια της Τέχνης	33
β) Η έννοια της Τέχνης στο εδάφιο α της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος.	33
γ) Το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης	34
δ) Ελευθερία έκφρασης, ελευθερία τέχνης και πνευματική ιδιοκτησία	35

IV. ΑΡΘΡΟ 5^Α ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	37
α) Το δικαίωμα στην πληροφόρηση	37
β) Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας	38
γ) Κοινωνία της Πληροφορίας και Πνευματική Ιδιοκτησία	39
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	41
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Άρθρο: άρθρ.

Βλέπε: βλ.

Δηλαδή: δηλ.

Παράγραφος: παρ.

Σελίδα: σέλ

Άρειος Πάγος: ΑΠ

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών: ΜονΠρωτΑθ

Εφετείο Αθηνών: ΕφΑθ

Ειρηνοδικείο Αθηνών: ΕιρΑθ

ΠπρΠρωτ: Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο

Υποσ: υποσημείωση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τα πιο επίκαιρα και δυσεπίλυτα προβλήματα των ημερών μας είναι η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία των πληροφοριών και του Διαδικτύου. Το Διαδίκτυο- Internet, ο σύγχρονος τρόπος επικοινωνίας, ανταλλαγής ιδεών και απόψεων, συνομιλίας μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ενημέρωσης, συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών, ψυχαγωγίας και συνάμα η νέα ανοικτή ηλεκτρονική αγορά προϊόντων προσφέρει ένα νέο μαγικό κόσμο που τείνει να κυριαρχήσει στη ζωή μας. Μέσα σε αυτό τη νέα κοινωνική πραγματικότητα, κρίνεται απαραίτητη η επέμβαση του δικαίου. Το δίκαιο ως τμήμα της εμπειρικά πλέον διαπιστωμένης κοινωνικής πραγματικότητας, «ως σύνολο κανόνων που διαμορφώνονται από την κοινωνία για να προστατεύσει τη συνοχή της, και που ισχύουν, επειδή η ίδια η κοινωνία θεωρεί ότι οφείλει να αντιδράσει στην τυχόν παραβίασή τους», καλείται να δώσει απαντήσεις¹. Η πνευματική ιδιοκτησία είναι ένα δυνατό δικαίωμα γιατί εκτός από την προστασία των ηθικών συμφερόντων, μπορεί να εξασφαλίσει στο δημιουργό τα αναγκαία οικονομικά οφέλη, τα οποία του επιτρέπουν να ζήσει και να συνεχίσει τη δημιουργία, συμβάλλοντας στη διάδοση των έργων και στην ενίσχυση της πολιτιστικής παραγωγής.

Στην παρούσα μελέτη, θα αναλυθεί η έννοια της πνευματικής ιδιοκτησία και των συγγενικών δικαιωμάτων, όπως αυτή αναπτύσσεται στην Κοινωνία των Πληροφοριών και του Διαδικτύου καθώς και το νομικό πλαίσιο προστασίας της σε επίπεδο εθνικό, κοινοτικό και διεθνές. Στο δεύτερο μέρος θα αναλυθεί το κύριο θέμα της έρευνας, δηλαδή, η συνταγματική της προστασία από το άρθρο 5, που εγγυάται την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, 5^A που διασφαλίζει το δικαίωμα πληροφόρησης και συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, 16 που κατοχυρώνει την ελευθερία της τέχνης και 17, το οποίο προστατεύει την ιδιοκτησία. Η συνταγματική προστασία της δημιουργίας και της διάδοσης των πνευματικών έργων είναι υψηλής σημασίας διότι παρέχει στο δημιουργό τη δυνατότητα να δημιουργεί ελεύθερα, χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς.

1. βλ. Καρακώστα Ι. , Δίκαιο και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Οικονομία και Δίκαιο, Αθήνα, 2001

Α' ΜΕΡΟΣ – ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ INTERNET

A. ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

I. Ο όρος «Κοινωνία των Πληροφοριών»

Ο όρος « Κοινωνία των Πληροφοριών» χρησιμοποιήθηκε στη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, απασχόληση. Οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα». Κύριος σκοπός της κίνησης αυτής ήταν η συνένωση των ευρωπαϊκών δυνάμεων με σκοπό την οικοδόμηση της ευρωπαϊκής υποδομής πληροφοριών² και αποτελούσε την απάντηση της Ευρώπης στις διακηρύξεις των ΗΠΑ για τη δημιουργία των “Information Super Highways” (υπερλεωφόρων των πληροφοριών). Ως τεχνικός όρος αναφέρεται σε ένα τεχνολογικό πεδίο που προκύπτει μέσα από το συνδυασμό του διαδικτύου, της ραδιοτηλεόρασης και των τηλεπικοινωνιών και περιλαμβάνει από την ίδια την τεχνική της φύση το στοιχείο της συνεχούς εξέλιξης και της συνεχούς επεκτατικότητας.

II. Το Internet

α) Ιστορική αναδρομή

Η ιστορία του Internet ξεκίνησε το 1957 μετά την εκτόξευση του σοβιετικού δορυφόρου Sputnik, όταν το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ ίδρυσε το γραφείο ερευνών ARPA (Advanced Research Projects Agency) για να ενισχύσει την εθνική ασφάλεια μέσω της εξέλιξης της τεχνολογίας των υπολογιστών και φιλοδοξώντας να ξαναχαρίσει τη στρατιωτική πρωτοκαθεδρία στις ΗΠΑ³. Τα πρώτα συστήματα δικτύου αναπτύχθηκαν για

2. βλ Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα, 2003, σελ.5

3.βλ Δ.Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet,εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001. σελ 7 και Ι. Καρακώστα, Δίκαιο και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001, σελ 3

στρατιωτικούς σκοπούς. Ο ψυχρός πόλεμος είχε ως αποτέλεσμα τη χρηματοδότηση της έρευνας για τη δικτύωση ηλεκτρονικών υπολογιστών που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ύστερα από πυρηνική επίθεση. Το 1969 δημιουργείται το ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network). Το 1973 το University College του Λονδίνου κι ένα νορβηγικό ίδρυμα συνδέονται στο ARPANET και αρχίζουν οι συζητήσεις για το παγκόσμιο δίκτυο. Ο Vinton Cerf σχεδιάζει την αρχιτεκτονική του Internet και σε συνεργασία με τον Robert Kahn παρουσιάζουν τις βασικές ιδέες του Internet στο Πανεπιστήμιο του Sussex. Είναι οι δύο πρώτοι που χρησιμοποιούν τον όρο Internet (Intercontinental Network). Το 1983, ο όρος Internet αντικαθιστά τον όρο ARPANET. Το 1984 ο μυθιστοριογράφος Ουίλιαμ Γκόμπσον πλάθει τον όρο «κυβερνοχώρος» (cyberspace) στο βιβλίο του «Νευρομάντης». Το Internet αρχίζει να εξελίσσεται και να επεκτείνεται. Γύρω στο 1990 αρχίζει η διασύνδεση μέσω του διαδικτύου σχεδόν όλων των κρατών του κόσμου. Η ραγδαία, όμως, ανάπτυξη του internet τοποθετείται στο έτος 1993. Το 1994 δημιουργείται το Yahoo και το Internet χρησιμοποιείται για αγορές, μεταδόσεις ζωντανές συναυλίες, ενώ επισημαίνονται τα προβλήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Το 1995 αρχίζει να χρεώνεται η καταχώριση των domain names και παρουσιάζεται και το πακέτο πλοήγησης της Microsoft.

Στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο «Δημόκριτος» και το «Ινστιτούτο Τεχνολογικής Έρευνας» απόκτησαν για πρώτη φορά σύνδεση με το Διαδίκτυο.

β) Οι υπηρεσίες του Διαδικτύου

Οι Υπηρεσίες του Διαδικτύου είναι αρκετές και διαφέρουν μεταξύ τους. Θα αναφερθούμε στις κυριότερες από αυτές: το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail), οι ταχυδρομικοί κατάλογοι (mailing lists), ο παγκόσμιος ιστός (World Wide Web), ομάδες συζητήσεων και διάυλοι συνομιλιών (newsgroups - chat rooms), το Πρωτόκολλο μεταφοράς αρχείων (FTP – File Transfer Protocol), ο τηλεχειρισμός υπολογιστή (Telnet), η τηλεφωνία και τηλεδιάσκεψη και η ραδιοφωνική αναμετάδοση προγραμμάτων.

B. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

I. ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Ο όρος «πνευματική ιδιοκτησία» υποδηλώνει τον κλάδο του ιδιωτικού δικαίου που ρυθμίζει την προστασία του δημιουργού αλλά κυρίως τα δικαιώματα που η έννομη τάξη αναγνωρίζει στο δημιουργό πάνω στο έργο του⁴. Η πνευματική ιδιοκτησία παρέχει στο δημιουργό το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται το έργο του και να απολαμβάνει τα οικονομικά οφέλη που του αποφέρει (περιουσιακό δικαίωμα). Επίσης, με την πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται ο προσωπικός δεσμός του δημιουργού με το έργο του, το οποίο αποτελεί έκφραση των σκέψεων και των συναισθημάτων του (ηθικό δικαίωμα). Το αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας, το έργο, αποφέρει οικονομικά οφέλη που συμβάλλουν στην ελεύθερη διαμόρφωση της ζωής του δημιουργού, ενώ ταυτόχρονα προάγει το κοινωνικό συμφέρον, διευκολύνει την ελεύθερη κυκλοφορία ιδεών και συμβάλλει στην κοινωνική εξέλιξη και την ανάπτυξη της πολιτιστικής ζωής. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας συναντώνται και με τον όρο “copyright”.

Συγγενικά δικαιώματα καλούνται τα δικαιώματα των ερμηνευτών, παραγωγών ηχογραφήσεων και ραδιοτηλεοπτικών σταθμών.

Τα έργα που δύνανται να προστατευθούν με copyright είναι⁵:

- κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης, επιστήμης.
- Μεταφράσεις, διασκευές, προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης, εγκυκλοπαιδείες, οι ανθολογίες και οι βάσεις δεδομένων.
- Τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους.
- Τα μουσικά έργα που χρησιμοποιούνται στο διαδικτυακό ραδιόφωνο ή με τη μορφή ring tones.

4. Πρβλ Γ. Κουμάντου, σελ. 1, Ο όρος πνευματική ιδιοκτησία χρησιμοποιείται στο Ν. 2121/1993 («Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα»

5. από τη Νομολογία βλ ΜονΠρωτΑθ 1154/1997 ΕΕμπΔ 1997 σελ. 352-357

Πνευματικός δημιουργός είναι εκείνος που δημιουργεί νέες μορφές και ιδέες, έστω κι αν ενσωματώνει τα δημιουργήματά του σε ύλη που προϋπήρχε.

Τέλος, ο όρος «δικαίωμα του δημιουργού» το οποίο χρησιμοποιείται στην κοινοτική ορολογία (Οδηγία 2001/29) , αποδίδει ακριβέστερα το πνεύμα της ελληνικής νομοθεσίας που έχει ως αντικείμενο το δημιουργό- φυσικό πρόσωπο και το έργο του.

II. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Η αλματώδης ανάπτυξη της πνευματικής ιδιοκτησίας αρχίζει να λαμβάνει χώρα μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο. Πριν από την σημαντικότερη αυτή ανακάλυψη, δηλαδή κατά τα χρόνια της αρχαιότητας και του μεσαίωνα, δεν υπήρχαν νομοθετικές διατάξεις που να ρυθμίζουν την πνευματική ιδιοκτησία, διότι δεν ήταν δυνατή η ευρεία εκμετάλλευση των έργων και τα οικονομικά συμφέροντα των καλλιτεχνών ικανοποιούνταν μοναχά με το τίμημα για την απόκτηση του έργου ή με βραβεία. Η αντιγραφή ή η παραποίηση των έργων επέσυρε την κοινωνική αποδοκιμασία.

Η πρόοδος της τεχνολογίας, όπως η φωτογραφία, η κινηματογραφία, το ραδιόφωνο, ο φωνογράφος κι η τηλεόραση ουσιαστικά οδήγησε στη θέσπιση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, διότι τα δημιουργήματα αυτά δημιούργησαν νέες μορφές έργων και νέους τρόπους μετάδοσης αυτών. Επιπλέον, η δυνατότητα αναπαραγωγής έργων μέσω των μαγνητοταινιών και των φωτοτυπικών μηχανημάτων, η δορυφορική και η καλωδιακή τηλεόραση δημιούργησαν νέα προβλήματα που έχρηζαν νέων νομικών ρυθμίσεων⁶. Τέλος, σχετικά πρόσφατα, εντάχθηκαν στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας τα προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών και οι βάσεις δεδομένων, δημιουργώντας την ανάγκη επιπρόσθετης νομικής πρόβλεψης και προστασίας τους.

Πρόδρομος της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας υπήρξαν τα προνόμια που απονεμήθηκαν από το κράτος αρχικά στους τυπογράφους και εκδότες και

6. Γ. Κουμάντου, σελ 10- 25, του ίδιου Πνευματική ιδιοκτησία και απειλές από την Τεχνική, ΕλλΔ 1993, σελ 1226-1231, Ν. Ρόκα, Σύγχρονη Τεχνολογία και εμπορικό δίκαιο, ΕΕμπΔ 1998, σελ 1- 15, Δ Καλλίνικου, Η εξέλιξη της προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα. ΚριτΕπ 2/1996. σελ. 169.

αργότερα στους δημιουργούς. Αποτελούσαν ένα μηχανισμό προστασίας των επαγγελματιών συμφερόντων των εκδοτών και παράλληλα ένα μέσο λογοκρισίας.

Ο πρώτος νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία θεωρείται το αγγλικό Copyright Act του 1709, που αναγνωρίζει στο συγγραφέα αποκλειστικό δικαίωμα να τυπώνει τα έργα του ορισμένα χρόνια. Αργότερα, μετά τη Γαλλική Επανάσταση έχουμε την πρώτη πλήρη νομοθεσία, η οποία διακηρύττει το ιερό, νόμιμο και αναφαίρετο δικαίωμα της φιλολογικής και καλλιτεχνικής ιδιοκτησίας. Χαρακτηριστικός είναι ο νόμος «Le Chapelier, 1791 και ο νόμος του 1793 για το αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής. Ακολούθησαν οι νομοθετικές ρυθμίσεις κι άλλων χωρών, όπως ο Νόμος των ΗΠΑ του 1790 και ο γερμανικός Νόμος του 1871.

Η πειρατική αναπαραγωγή των έργων που άρχισε το 19^ο αιώνα οδήγησε στην ενίσχυση της νομοθεσίας για την πνευματική ιδιοκτησία και τη στροφή προς την αναζήτηση μιας διεθνούς προστασίας. Τότε αρχίζει η υπογραφή διμερών συμβάσεων για την προστασία των έργων με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας. Παράλληλα, διαννούμενοι και δημιουργοί, ιδίως στη Γαλλία, βοήθησαν στη δημιουργία ενώσεων με σκοπό τη προστασία του δικαιώματος των δημιουργών. Χαρακτηριστική ένωση αποτελεί η Association Litteraire et Artistique Internationale (ALAI), που ιδρύθηκε το 1878 στο Παρίσι υπό την αιγίδα του Victor Hugo. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών υπήρξε η ψήφιση και υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης το 1886. Με τη Σύμβαση αυτή, η οποία αναλύεται παρακάτω, τέθηκαν τα θεμέλια της διεθνούς προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και προετοιμάστηκε το έδαφος για τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης το 1961, η οποία αναγνώρισε τα συγγενικά δικαιώματα των ηθοποιών, τραγουδιστών, μουσικών και ραδιοτηλεοπτικών σταθμών και για τη Συμφωνία TRIPS⁷ (Συμφωνία για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας).

Στη χώρα μας ως πρώτη νομοθετική ρύθμιση θεωρούνται τα άρθρα 432, 433 του Ποινικού Νόμου του 1834. Στη συνέχεια ψηφίστηκε ο Ν. ΓΥΠΓ/ 1909 για τα θεατρικά έργα και ο Ν. 2387/1920, που αποτελούσε το βασικό νόμο για την πνευματική ιδιοκτησία μέχρι το έτος 1993, όπου και ψηφίστηκε ο ισχύον σήμερα νόμος Ν. 2121/1993.

7. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001.

Στην όλη αυτή προσπάθεια κατασκευής νομικού πλαισίου προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας σημαντικότερη υπήρξε η συμβολή της νομολογίας. Αξιοσημείωτη

είναι η υπ' αριθμόν 1919/1957 απόφαση του Ειρηνοδικείου Αθηνών που δέχτηκε ότι δημόσια εκτέλεση έργου συνιστά και η μετάδοση του από το ραδιόφωνο⁸

8. ΕιρΑθ 1910/1957 ΑρχΝ 1957 σελ. 260.

Γ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ι. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΥΟΝΤΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.

α) Το πρόβλημα των συνδέσμων (links) και του mp3

Η εμφάνιση των βάσεων δεδομένων σε συνδυασμό με τη διάδοση του Διαδικτύου έχει κάνει την αντιγραφή και την ηλεκτρονική διάδοση των πνευματικών δημιουργημάτων αποτελεσματική και εξαιρετικά απλή. Στις περισσότερες χώρες του κόσμου έχει επιλεγεί η λύση της προστασίας των πνευματικών έργων στο Internet. Εφαρμόζονται συνεπώς τόσο ειδικές νομοθετικές λύσεις, προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες του διαδικτύου όσο και γενικές ρυθμίσεις για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Παρακάτω θα αναφερθούμε ενδεικτικά στα δύο πιο σοβαρά και συνηθισμένα προβλήματα.

Το πρώτο πρόβλημα που εμφανίζεται είναι η δυνατότητα χρήσης των links, δηλαδή των συνδέσμων. Οι σύνδεσμοι είναι παραπομπές σε άλλες σελίδες ή άλλους ηλεκτρονικούς τόπους και μπορούν να έχουν οποιοδήποτε ψηφιακό περιεχόμενο. Οι παραπομπές αυτές είναι αυτόματες. Το πρόβλημα της ενεργοποίησης των συνδέσμων και της χρήσης των παραπεμπόμενων έργων που προστατεύονται ως προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι εξαιρετικά δυσεπίλυτο καθώς η ενσωμάτωση πνευματικών έργων στις ιστοσελίδες εκείνου που δημιουργεί το σύνδεσμο συνιστά δημόσια χρήση του έργου.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η χρήση του mp3. Όπως είναι γνωστό ο αλγόριθμος mp3 επιτρέπει τη συμπίεση μουσικών κομματιών σε ψηφιακή μορφή και σε αρχεία που μπορούν να διακινηθούν με μεγάλη ταχύτητα και ευκολία, μέσω Internet. Πολύ γνωστή είναι η περίπτωση του προγράμματος Napster. Ο νεαρός φοιτητής Swan Fanning κυκλοφόρησε το 1999 το πρόγραμμα Napster, το οποίο μπορεί να «κατεβάσει» από το Internet (www.napster.com) μουσικές συνθέσεις και να επιτρέψει στους χρήστες να ανταλλάξουν μεταξύ τους μουσική σε μορφή αρχείων mp3. Ο αριθμός των χρηστών Napster ολοένα και αυξάνετο και οι δισκογραφικές εταιρίες καθώς και ορισμένοι καλλιτέχνες προσέφυγαν στα δικαστήρια για να ζητήσουν την άρση της προσβολής των δικαιωμάτων τους. Η δικαστική διαμάχη άρχισε τον Αύγουστο του 1999. Το αρμόδιο δικαστήριο του Σαν

Φρανσίσκο αποφάσισε στις 29.7.00 ότι η Napster ή θα πρέπει να αναστείλει τη λειτουργία της ή να βρει ένα μηχανισμό που να προστατεύει τα πνευματικά δικαιώματα των καλλιτεχνών. Οι χρήστες όμως της Napster δεν πρόκειται να σταματήσουν να ανταλλάσσουν τραγούδια σε μορφή mp3 μέσω του Διαδικτύου, ακόμη κι αν κλείσει οριστικά η εταιρία, εφόσον το λογισμικό της είναι πλέον στη διάθεσή τους. Μετά από συμβιβασμό η μελλοντική εκδοχή του Napster θα περιορίζει τη δυνατότητα εγγραφής αρχείων σε cd. Παράλληλα η Napster υποχρεώθηκε να αποζημιώσει τις δισκογραφικές εταιρίες που θίγονται από το λογισμικό της⁹.

II. ΕΙΔΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Βασική προϋπόθεση για να προστατευθεί ένα έργο στο Διαδίκτυο είναι η πρωτοτυπία του. Στα ηπειρωτικά δίκαια πρωτότυπο είναι το δημιούργημα που περιέχει αποτύπωμα της προσωπικότητας του δημιουργού, ενώ στα αγγλοσαξονικά δίκαια, το έργο δεν προστατεύεται ως πνευματικό δημιούργημα, αλλά ως εγγραφή σε υλικό φορέα και συνεπώς η πρωτοτυπία έγκειται απλά στο γεγονός, ότι το έργο είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας και του κόπου του δημιουργού.

Στο Διαδίκτυο προστατεύονται τα γραπτά έργα, όπως για παράδειγμα τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Έργα που περιλαμβάνονται σε ιστοσελίδες προστατεύονται ακόμη κι αν εισάγονται έτσι σε κάποια βάση δεδομένων. Τα ηχητικά ή οπτικοακουστικά έργα προστατεύονται αυτοτελώς, έστω κι αν αποτελούν περιεχόμενο κάποιας ιστοσελίδας. Οι εικόνες, ως πρωτότυπα έργα, προστατεύονται σύμφωνα με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας και η ηλεκτρονική αναμετάδοσή τους απαγορεύεται. Εξίσου απαγορευμένη είναι η ψηφιακή επεξεργασία φωτογραφιών και η αναμετάδοσή τους μέσω Διαδικτύου. Σε περίπτωση, όμως, που και η ίδια η ψηφιακή επεξεργασία είναι αποτέλεσμα δημιουργικής έκφρασης τότε τυγχάνει αυτοτελούς προστασίας.

Τα προϊόντα λογισμικού που διακινούνται στο Διαδίκτυο προστατεύονται ως προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα προϊόντα λογισμικού (software) θεωρούνται έργα τέχνης ή αποτελούν αντικείμενο ειδικής κατηγορίας έργων. Οι βάσεις δεδομένων και οι

9. βλ. Καράκωστα Ι, Δίκαιο και Internet, κεφάλαιο X: Διαδίκτυο και Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001, Δ. Καλλινίκου, Δίκαιο και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001

ιστοσελίδες προστατεύονται , αρκεί να συνιστούν προσωπικό πνευματικό δημιούργημα. Αυτό που δεν εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το URL (Universal Resource Locator) της ιστοσελίδας, δηλαδή η ηλεκτρονική διεύθυνσή της.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά, αν όχι τα περισσότερα, έργα από όσα διακινούνται στο Διαδίκτυο μένουν εκτός του προστατευτικού σκοπού των σχετικών διατάξεων, είτε επειδή πρόκειται για μη προστατευόμενα έργα λόγω έλλειψης πρωτοτυπίας, είτε γιατί οι δημιουργοί ή οι νόμιμοι δικαιούχοι τους δε θέλουν να περιορίσουν ή να παρεμποδίσουν τη διάδοσή τους, αλλά αντιθέτως να την ενθαρρύνουν (π.χ shareware προγράμματα)¹⁰

III. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Η Διεθνής Προστασία της Πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων επιτυγχάνεται με τρεις μεγάλες πολυμερείς συμφωνίες: Τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (1886), τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης και τη Συμφωνία TRIPS¹¹.

Η διεθνής σύμβαση της Βέρνης στηρίζεται στη γνωστή αρχή της εξομοίωσης (εθνικής μεταχείρισης) των ξένων δημιουργών ή έργων που προστατεύονται από τη Σύμβαση προς τους υπηκόους της χώρας όπου ζητείται η προστασία (principe d'assimilation de l'unioniste au national ή principe du traitement national). Η τελευταία αναθεώρηση της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης, στην οποία μετέχουν 125 κράτη, έγινε στο Παρίσι το 1971 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 100/1975.

Η αναγνώριση των συγγενικών δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο έγινε με τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης (1961) που προστατεύει τις τρεις βασικές κατηγορίες δικαιούχων, δηλαδή τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, τους παραγωγούς φωνογραφημάτων και τους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς. Η Ελλάδα κύρωσε τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης, στην οποία μετέχουν 55 κράτη, με το Ν. 2054/1992.

10. βλ. Καράκωστα Ι, Δίκαιο και Internet, κεφάλαιο X: Διαδίκτυο και Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001

11. Δ. Καλλινίκου, τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και των Συγγενικών δικαιωμάτων σε διεθνές, κοινοτικό και εθνικό επίπεδο, ΔΕΕ 1/1998- έτος 4^ο , σελ. 6-9

Τέλος η Συμφωνία TRIPS, δηλαδή η συμφωνία για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, περιλαμβάνεται στην τελική πράξη του γύρου της Ουρουγουάης (Μαρακές 1994) και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2290/1995. Άρχισε να δεσμεύει τα περισσότερα κράτη την 1^η Ιανουαρίου 1996 κι έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής, γιατί καλύπτει τόσο τη βιομηχανική όσο και την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα που βρίσκονται στο επίκεντρο των διεθνών οικονομικών σχέσεων στο πεδίο δράσης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ).

Οι παραπάνω, όμως συμβάσεις δε δίνουν λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούνται από την ψηφιακή τεχνολογία. Η συμφωνία TRIPS αναγνωρίζει βέβαια ως νέα αντικείμενα πνευματικής ιδιοκτησίας τα προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών και τις βάσεις δεδομένων (άρθρο 10) καθώς και μια νέα εξουσία του περιουσιακού δικαιώματος που περιορίζεται στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών (δικαίωμα εκμίσθωσης σύμφωνα με το άρθρο 11), όμως οι ρυθμίσεις αυτές δεν ήταν επαρκείς.

Γι αυτό ακριβώς τον παραπάνω λόγο θεωρείται ιστορικό γεγονός για τη διεθνή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων η Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης, που πραγματοποιήθηκε 2-20 Δεκεμβρίου 1996 στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO) και που οδήγησε στην ψήφιση δύο νέων Διεθνών Συνθηκών, που έχει υπογράψει η Ελλάδα. Πρόκειται για τη συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία και τη συνθήκη WIPO για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα. Οι δύο αυτές συνθήκες, γνωστές και ως συνθήκες Internet, βελτιώνουν τις ήδη υπάρχουσες ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης και της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης, προχωρούν πέρα από τη συμφωνία TRIPS και δίνουν λύσεις σε ορισμένα από τα προβλήματα που δημιουργούνται από την ψηφιακή τεχνολογία. Τέλος, διαμορφώνουν σε διεθνές επίπεδο το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των έργων και των καλλιτεχνικών εισφορών στην κοινωνία των πληροφοριών.

IV. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ WIPO – ΣΥΝΘΗΚΕΣ INTERNET

α) Η Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία – WIPO COPYRIGHT TREATY

Η Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία αποτελείται από το Προοίμιο και 25 άρθρα. Αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 1 ειδική ρύθμιση κατά την έννοια του άρθρου 20 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης – Παρισιού. Παρακάτω αναφέρονται τα άρθρα εκείνα της

συνθήκης που επιδιώκουν να δώσουν λύσεις στα νέα προβλήματα που δημιούργησαν οι νέες τεχνολογίες (ψηφιακή και ηλεκτρονική διάδοση έργων).

Το άρθρο 4 επιβεβαιώνει ότι τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται ως έργα λογοτεχνικά (Literary works) με την έννοια του άρθρου 2 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης και διευκρινίζει ότι η προστασία αυτή ισχύει για το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ανεξάρτητα από τον τρόπο ή τη μορφή έκφρασης.

Το άρθρο 5 προστατεύει τις συλλογές βάσεις δεδομένων, οι οποίες λόγω της επιλογής ή της διαρρύθμισης του περιεχομένου τους αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα. Η συνθήκη WIPO δεν περιλαμβάνει ειδική διάταξη για το δικαίωμα αναπαραγωγής. Γίνεται, όμως, αναφορά στο άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης που προβλέπει το δικαίωμα αναπαραγωγής. Οι ρυθμίσεις του άρθρου 9 εφαρμόζονται και στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, ειδικά όσον αφορά τη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Η αποθήκευση προστατευόμενων έργων με ψηφιακή μορφή σε ηλεκτρονικό μέσο αποτελεί αναπαραγωγή

Το άρθρο 6 αναγνωρίζει στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα της διανομής του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων των έργων τους και αφήνει την ευχέρεια στα συμβαλλόμενα μέρη να καθορίσουν τις προϋποθέσεις εξάντλησης του δικαιώματος αυτού.

Με το άρθρο 7 αναγνωρίζεται στους δημιουργούς το δικαίωμα εμπορικής εκμίσθωσης του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων του έργου τους και αφορά μεταξύ άλλων και τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Το άρθρο 8 αναγνωρίζει στους δημιουργούς των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων το αποκλειστικό δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό (right of communication to the public) συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης στο κοινό (right of making available) των έργων τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε τα μέλη του κοινού να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτά από τόπο και κατά το χρόνο της ατομικής τους επιλογής. Η ρύθμιση αυτή είναι σημαντική γιατί καλύπτονται κι οι νέοι τρόποι διάδοσης των έργων μέσω ηλεκτρονικών και ψηφιακών δικτύων και ειδικότερα η κατ' αίτηση μετάδοση (transmission on demand).

Ο σκοπός της συνθήκης επιτυγχάνεται κατά ένα μεγάλο μέρος και διαφαίνεται έντονα η τάση προσαρμογής των υπάρχουσών νομοθετικών ρυθμίσεων στα νέα προβλήματα που δημιουργούνται από τις σύγχρονες τεχνολογίες¹².

β) Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα – WIPO PERFORMANCES AND PHONOGRAMS TREATY (1996)

Στο προοίμιο της συνθήκης αυτής τονίζεται η επιθυμία των Συμβαλλομένων Μερών να αναπτύξουν και να διαφυλάξουν την προστασία των δικαιωμάτων των ερμηνευτών ή των εκτελεστών καλλιτεχνών και των παραγωγών φωνογραφημάτων με τον πιο αποτελεσματικό και ομοιόμορφο τρόπο.

Ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες (performers) είναι οι ηθοποιοί, τραγουδιστές, μουσικοί, χορευτές και άλλα πρόσωπα που υποδύονται, τραγουδούν, απαγγέλλουν, εκφωνούν, παίζουν ή εκτελούν ή ερμηνεύουν με οποιονδήποτε άλλο τρόπο λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα ή εκφράσεις της λαϊκής τέχνης.

Φωνογράφημα (phonogram) είναι η εγγραφή ήχων προερχομένων από ερμηνεία ή εκτέλεση ή από άλλους ήχους ή από παρουσίαση ήχων αποκλειόμενης της ηχητικής εγγραφής που ενσωματώνεται σε κινηματογραφική ταινία ή άλλο οπτικοακουστικό έργο. Προστατεύονται και τα φωνογραφήματα που είναι αποτέλεσμα ψηφιακής παρουσίασης ήχων.

Εγγραφή (fixation) είναι η ενσωμάτωση ήχων ή εκτελέσεων ήχων σε υλικό φορέα από τον οποίο μπορούν να γίνουν αντιληπτοί, να αναπαραχθούν ή να αναμεταδοθούν μέσω συσκευής.

Το δικαίωμα αναπαραγωγής αποτελούσε πάντοτε το θεμελιώδες δικαίωμα με αποκλειστικό και απόλυτο χαρακτήρα. Σε διεθνές επίπεδο ουσιώδης θεωρείται η διάταξη του άρθρου 9 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης που αναγνωρίζει στους δημιουργούς λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν την αναπαραγωγή των έργων τους με οποιοδήποτε τρόπο και μορφή. Οι εθνικές νομοθεσίες, όμως διατηρούν πάντοτε την ευχέρεια να προβλέπουν περιορισμούς δικαιώματος αναπαραγωγής σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, υπό τον όρο ότι η αναπαραγωγή αυτή δεν

12. Για τα παραπάνω βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, σελ 253-290, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, βλ. Καράκωστα Ι, Δίκαιο και Internet, κεφάλαιο X: Διαδίκτυο και Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001

βλάπτει την κανονική εκμετάλλευση του έργου, ούτε δημιουργεί αδικαιολόγητη βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού (τα τρία αυτά κριτήρια είναι γνωστά και ως «τεστ των τριών κριτηρίων», three steps test). Στη Δήλωση που συμφωνήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη διευκρινήθηκε ότι το δικαίωμα αναπαραγωγής καθώς και οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 16 εφαρμόζονται στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, ειδικά όσον αφορά τη χρήση ερμηνειών- εκτελέσεων και φωνογραφήματων σε ψηφιακή μορφή. Διευκρινίζεται επίσης ότι η αποθήκευση προστατευόμενων ερμηνειών –εκτελέσεων και φωνογραφήματων με ψηφιακή μορφή σε ηλεκτρονικό μέσο αποτελεί αναπαραγωγή σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 7. Το άρθρο 7 αναγνωρίζει στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την άμεση ή έμμεση αναπαραγωγή των ερμηνειών ή εκτελέσεών τους που έχουν εγγραφεί σε φωνογραφήματα με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή¹³.

V. ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Οι πέντε πρώτες κοινοτικές οδηγίες που εκδόθηκαν στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στο νέο περιβάλλον της κοινωνία των πληροφοριών. Σχετικά πρόσφατα εκδόθηκε κι η νέα Οδηγία 2001/29/EK με στόχο την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

α) Οδηγία 91/250/ΕΟΚ για τη νομική προστασία προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Το λογισμικό είναι το μέσο που επιτρέπει την ψηφιακή μετατροπή και αποθήκευση των πληροφοριών. Τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα με τις διατάξεις της πνευματικής ιδιοκτησίας.

13. Για τα παραπάνω βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, σελ 253-290, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, βλ. Καράκωστα Ι, Δίκαιο και Internet, κεφάλαιο X: Διαδίκτυο και Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001 και Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001, σελ.48-64

β) Οδηγία 92/100/ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας.

Η Οδηγία αυτή θεσπίζει το αποκλειστικό δικαίωμα εκμίσθωσης και δανεισμού για όλα τα έργα και τις εισφορές ορισμένων δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων και εναρμονίζει τα συγγενικά δικαιώματα σε ομοιόμορφη βάση

γ) Οδηγία 93/83/ΕΟΚ περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιοηλεκτρονικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση.

Η Οδηγία στοχεύει στη δημιουργία ενός ομοιόμορφου νομικού πλαισίου στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων δορυφορικής ραδιοηλεκτρονικής και καλωδιακής μετάδοσης στην Ευρώπη.

δ) Οδηγία 96/9/ΕΟΚ για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.

Η Οδηγία αυτή έχει εξαιρετική σπουδαιότητα για την κοινωνία των πληροφοριών, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η πλειονότητα των νέων προϊόντων και υπηρεσιών θα παρέχονται μέσω βάσεων δεδομένων. Στην έννοια των βάσεων δεδομένων υπάγονται οι ψηφιακές ή ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων αλλά και οι παραδοσιακές μη ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Η οδηγία αυτή θεσπίζει ένα νέο *sui generis* δικαίωμα που παρέχεται στον κατασκευαστή, αυτό της απαγόρευσης της εξαγωγής ή επαναχρησιμοποίησης του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων¹⁴.

Η ελληνική νομοθεσία έχει εναρμονισθεί με τις 5 αυτές κοινοτικές οδηγίες.

14. βλ. Για τα παραπάνω Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001, σελ. 20-27

VI. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ Η ΟΔΗΓΙΑ 2001/29/ΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

(Οδηγία 2001/29/ΕΚ περί εναρμονίσεως ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας)

α) Γενικά

Η Οδηγία αυτή αποσκοπεί στη νομική προστασία του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς με ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 1 παρ. 1). Επιδιώκει την εναρμόνιση του νομικού πλαισίου της προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, με σκοπό την ενθάρρυνση των επενδύσεων στη δημιουργικότητα και την καινοτομία και αφετέρου την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών και προϊόντων στην εσωτερική αγορά¹⁵. Η εναρμόνιση που επιδιώκεται με την Οδηγία 2001/29/ΕΚ βασίζεται στο σεβασμό των θεμελιωδών αρχών του δικαίου, ιδίως της ιδιοκτησίας, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η διανοητική ιδιοκτησία, της ελευθερίας της έκφρασης και του δημοσίου συμφέροντος¹⁶. Το υψηλό επίπεδο προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων συμβάλλει στη διατήρηση και ανάπτυξη της δημιουργικότητας προς όφελος των δημιουργών, των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, των παραγωγών, των καταναλωτών, του πολιτισμού, της βιομηχανίας και του κοινού γενικότερα¹⁷. Η κατάλληλη έννομη προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η προϋπόθεση για τη λήψη ανάλογης αμοιβής από τη χρήση των έργων και για τη χρηματοδότηση της παραγωγικής δραστηριότητας καθώς και για την απόσβεση επενδύσεων¹⁸.

15. βλ. Α. Παπαδοπούλου, Η πνευματική δημιουργία στο χώρο και το χρόνο του διαδικτύου. Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας, ΔΕΕ, σελ. 125

16. Σκέψη 3 του προοιμίου της Οδηγίας

17. Σκέψη 9 του προοιμίου της Οδηγίας

18. Σκέψη 10 του προοιμίου της Οδηγίας

β) Βασικά σημεία της Οδηγίας 2001/29/EK (αποκλειστικά δικαιώματα, περιορισμοί – εξαιρέσεις αυτών, τεχνολογικά μέτρα) –Εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου με το Ν. 3057/2002

Αντικείμενο της εναρμόνισης της Οδηγίας αποτελεί η εξουσία αναπαραγωγής, η εξουσία του δημιουργού ή του φορέα συγγενικού δικαιώματος να καθιστά το έργο ή το αντίστοιχο προστατευόμενο αντικείμενο προσιτό στο κοινό και το δικαίωμα διανομής:

α. Δικαίωμα αναπαραγωγής

Το δικαίωμα αναπαραγωγής είναι ευρύτατα διατυπωμένο, ώστε να καλύπτει όλες τις δυνατότητες αναπαραγωγής που παρέχει η ψηφιακή Τεχνολογία. Περιλαμβάνει « την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει». Φορείς του δικαιώματος αυτού είναι οι δημιουργοί όσο αφορά στα έργα τους, οι καλλιτέχνες, ερμηνευτές ή εκτελεστές όσο αφορά στην εγγραφή σε υλικό φορέα των ερμηνειών ή των εκτελέσεών τους, οι παραγωγοί φωνογραφήματων όσο αφορά στα φωνογραφήματά τους. Η έννοια λοιπόν της αναπαραγωγής διευρύνεται στο νέο ψηφιακό περιβάλλον και καλύπτει όλες τις πράξεις αναπαραγωγής¹⁹

Ως άμεση αναπαραγωγή νοείται η αναπαραγωγή ενός έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου που γίνεται απευθείας στο ίδιο ή σε διαφορετικό μέσο, ενώ ως έμμεση αναπαραγωγή που γίνεται μέσω ενδιάμεσης διαδικασίας, όπως η μαγνητοφώνηση της ραδιοφωνικής εκπομπής ενός τραγουδιού το οποίο έχει αποθηκευθεί σε φωνογράφημα²⁰.

Σταθερή αναπαραγωγή είναι η αναπαραγωγή που οδηγεί στη δημιουργία σταθερών υλικών αντιγράφων ή φορέων που είναι αποθηκευμένο το έργο ή άλλο προστατευόμενο αντικείμενο. Στην έννοια αυτή υπάγεται και η αποθήκευση ενός έργου στον υπολογιστή, το uploading, και το downloading.

19. βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, ό.π σελ 53, Μ. Θ. Μαρίνο, Απόλυτες και αποκλειστικές εξουσίες ως αντικείμενο εναρμόνισης κατά την Οδηγία 2001/29/EK.

20. βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, ό.π, σελ 53-55

Η προσωρινή αναπαραγωγή είναι συνδεδεμένη με τη λειτουργία ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή και οδηγεί στη δημιουργία αντιγράφων, τα οποία εξαφανίζονται μόλις παύσει να λειτουργεί ο υπολογιστής. Συγχρόνως, όμως, ο κοινοτικός νομοθέτης αναγνωρίζει ότι πολλές πράξεις προσωρινής αναπαραγωγής πηγάζουν από τη λειτουργία του διαδικτύου²¹ και συνέχονται λειτουργικά με τη δυνατότητα πρόσβασης στο αναπαραγόμενο έργο, με συνέπεια η επέκταση του δικαιώματος αναπαραγωγής σε αυτές να οδηγούσε σε αδιέξοδο, μη επιτρέποντας ουσιαστικά τη λειτουργία του Διαδικτύου. Γι αυτό το λόγο εισάγει στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 της Οδηγίας (αντίστοιχα, άρθρο 28B του Ν.2121/1993, όπως προστέθηκε με το άρθρο 81 του Ν. 3057/2002) τη μόνη υποχρεωτική εξαίρεση, από το δικαίωμα αναπαραγωγής για ορισμένες προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες, αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου κι έχουν ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν είτε την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή είτε τη νόμιμη χρήση ενός έργου ή άλλου προστατευμένου αντικειμένου και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία. Πρόκειται για το λεγόμενο «τεχνολογικό προορισμό».(στην εξαίρεση αυτή εμπίπτει το Browsing και το caching)

Για να διακρίνει κανείς μεταξύ απαγορευμένης κι επιτρεπόμενης φευγαλέας αναπαραγωγής θα πρέπει να απαντήσει στο ερώτημα εάν η αντιγραφή του έργου είναι απαραίτητη για την κατά προορισμό χρήση του ή εκμετάλλευσή του: επειδή η χρήση ή η απόλαυση ενός έργου είναι πράξη ελεύθερη από τη σκοπιά της πνευματικής ιδιοκτησίας, αντιγραφή του έργου που συνεπάγεται την κατά προορισμό χρήση του θα πρέπει επίσης να θεωρηθεί ελεύθερη.

β. Δικαίωμα παρουσίασης – εξουσία του δημιουργού ή του φορέα συγγενικού δικαιώματος να καθιστά το έργο ή το αντίστοιχο προστατεύόμενο αντικείμενο προσιτό στο κοινό.

Δικαίωμα παρουσίασης: μόνο ο δημιουργός μπορεί να απαγορεύει κάθε παρουσίαση στο κοινό του έργου του ενσυρμάτως ή ασυρμάτως (άρθρο 3 παράγραφος 1 και αντιστοιχα άρθρο 3 παράγραφος 1 του ν 2121/1993). Το δικαίωμα αυτό αφορά σε κάθε άυλη εκμετάλλευση του έργου εκτός ψηφιακού περιβάλλοντος.

21. βλ Δ. Καλλινίκου, ΧρΙΔ 2003, ό.π σελ 387

Εξουσία του δημιουργού ή του φορέα συγγενικού δικαιώματος να καθιστά το έργο ή το αντίστοιχο προστατευόμενο αντικείμενο προσιτό στο κοινό:

Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 3 της Οδηγίας. Αποτελεί ειδικότερη έκφανση του προηγουμένως αναφερόμενου δικαιώματος παρουσίασης και λειτουργεί αποκλειστικά στον ψηφιακό χώρο του διαδικτύου. Στην έννοια της παρουσίασης στο κοινό περιλαμβάνεται ρητά και η κατ' αίτηση μετάδοση (πχ Napster).

γ. Δικαίωμα διανομής στο κοινό

Το δικαίωμα αυτό αναφέρεται στο άρθρο 4 της Οδηγίας με το οποίο παρέχεται στους δημιουργούς το δικαίωμα όσο αφορά στο πρωτότυπο ή αντίγραφο των έργων τους «να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή άλλως».

δ. Περιορισμοί και εξαιρέσεις

Η Οδηγία περιέχει έναν εξαντλητικό και κλειστό κατάλογο «εξαιρέσεων και περιορισμών» στο άρθρο 5(άρθρο 28Γ του ν. 2121/1993). Όλες οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί τελούν υπό τη διαδικασία ελέγχου τριών σταδίων- three steps test-.

ε. Τεχνολογικά μέτρα

Η ψηφιακή τεχνολογία, η οποία ενέχει κινδύνους ανεξέλεγκτης χρήσης των έργων και των αντικειμένων προστασίας τω συγγενικών δικαιωμάτων, καθιστά συγχρόνως δυνατό και τον έλεγχο των πολυποίκιλων χρήσεών τους. Τα τεχνολογικά μέτρα περιλαμβάνουν μηχανισμούς που βασίζονται στο λογισμικό και περιορίζουν την πρόσβαση και τη χρήση των έργων και γενικά των πληροφοριών²²

Με όλες τις παραπάνω διατάξεις της Οδηγίας 2001/29/EK, όπως αυτές ενσωματώθηκαν στην ελληνική νομοθεσία με το ν. 3057/2002, επιδιώκεται η εξισορρόπηση ανάμεσα στα ατομικά συμφέροντα του δημιουργού και στα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου μέσα στο νέο περιβάλλον της Κοινωνίας των Πληροφορίας: Αφενός διασφαλίζονται τα περιουσιακά δικαιώματα των δημιουργών και των φορέων των συγγενικών δικαιωμάτων, τα οποία δέχονται ποικίλες απειλές στο χώρο του διαδικτύου και

22. βλ. Μ.Θ. Μαρίνο, Πνευματική Ιδιοκτησία, ό.π σελ. 19

αφετέρου προβλέπονται περιορισμοί στα δικαιώματα αυτά, οι οποίοι δικαιολογούνται από λόγους κοινωνικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής πολιτικής και προστασίας του δικαιώματος του κοινού για πληροφόρηση και συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

VII. Η ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ο Ν 2121/1993 για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα διαπνέεται από όλα τα σύγχρονα ρεύματα που έχουν διατυπωθεί στις εθνικές νομοθεσίες των ευρωπαϊκών κρατών και είναι εναρμονισμένες με τις κοινοτικές οδηγίες που συνιστούν κοινοτικό κεκτημένο στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο νόμος αυτός δίνει τη δυνατότητα προσαρμογής του ισχύοντος νομικού πλαισίου στις ρυθμίσεις των δύο νέων συνθηκών WIPO και της οδηγίας για την κοινωνία των πληροφοριών. Ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα σε 12 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο αντικείμενο και το περιεχόμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας (αρθρ. 1-5). Το δεύτερο κεφάλαιο προσδιορίζει το αρχικό υποκείμενο του δικαιώματος (6-11). Το τρίτο αφορά τη μεταβίβαση, εκμετάλλευση και άσκηση του δικαιώματος (12- 17). Το τέταρτο κεφάλαιο περιέχει διατάξεις σε σχέση με τους περιορισμούς του δικαιώματος, ενώ το θέμα διάρκειας της προστασίας ρυθμίζεται στο πέμπτο κεφάλαιο (29-31). Στο έκτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται ορισμένες ειδικές ρυθμίσεις σε σχέση με τις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης (32-39) μεταξύ των οποίων και η ποσοστιαία αμοιβή. Το έβδομο κεφάλαιο αναφέρεται στις ειδικές διατάξεις για τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών (40-5). Το όγδοο κεφάλαιο αφορά τα συγγενικά δικαιώματα και το ένατο ρυθμίζει τη συλλογική διαχείριση πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων. Το δέκατο κεφάλαιο αναφέρεται στα μέσα πρόληψης της προσβολής των δικαιωμάτων, το ενδέκατο προβλέπει ορισμένα ασφαλιστικά μέτρα, ενώ οι τελικές και μεταβατικές διατάξεις περιλαμβάνονται στο δωδέκατο κεφάλαιο.

Ο νόμος στο άρθρο 1 προβλέπει ρητά ότι η πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνει δύο επιμέρους δικαιώματα, το ηθικό και το περιουσιακό δικαίωμα και επιβεβαιώνει τον απόλυτο, απεριόριστο και αποκλειστικό χαρακτήρα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο απεριόριστος χαρακτήρας έχει την έννοια ότι η πνευματική ιδιοκτησία καλύπτει κάθε εξουσία στα δικαιώματα που πηγάζουν από αυτήν. Ως απόλυτο δικαίωμα έχει ισχύ έναντι όλων και δίνει στο δημιουργό την εξουσία να στραφεί και να αποκρούσει κάθε προσβολή τρίτων πάνω στο έργο, ενώ ο όρος αποκλειστικό δικαίωμα υποδηλώνει ότι ο δημιουργός έχει την άμεση και αποκλειστική εξουσία πάνω στο έργο του και ότι μόνο αυτός μπορεί να επιτρέψει ή να απαγορεύσει την εκμετάλλευσή του.

Β' ΜΕΡΟΣ

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

Ι. ΑΡΘΡΟ 17 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

α) Η έννοια της ιδιοκτησίας στο άρθρο 17 του Συντάγματος

Το άρθρο 17 του Συντάγματος ορίζει στην πρώτη παράγραφο ότι: *«η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα, όμως, που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος».*

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 17 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το ατομικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας, το οποίο έγκειται στην ελευθερία του ατόμου να απολαμβάνει και να διαθέτει την ιδιοκτησία του και παράλληλα διασφαλίζεται η ιδιοκτησία ως θεσμός (ανεξάρτητα από ορισμένα πρόσωπα ή πράγματα). Η συνταγματική έννοια «ιδιοκτησία» είναι μια αόριστη νομική έννοια, το περιεχόμενο της οποίας προσδιορίζεται κάθε φορά με συγκεκριμένα μέσα, όμως στο πλαίσιο που θέτει το Σύνταγμα.

Στη συνταγματική θεωρία υποστηρίζονται δύο απόψεις σχετικά με την έννοια της προστατευόμενης ιδιοκτησίας και ειδικότερα για το εάν στην έννοια αυτή εμπίπτουν ή όχι τα περιουσιακά ενοχικά δικαιώματα και τα δικαιώματα σε άυλα αγαθά. Η άποψη της στενής ερμηνείας της ιδιοκτησίας έχει πλέον εγκαταλειφθεί από το μεγαλύτερο κομμάτι της θεωρίας, η οποία υποστηρίζει ότι στην έννοια της ιδιοκτησίας του άρθρου 17 περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα, αλλά και όλα τα περιουσιακά δικαιώματα. Στη Γερμανία, ήδη από το 1923 υποστηρίχθηκε από τον Martin Wolff στο άρθρο του “Reichsverfassung und Eigentum” (Festgabe für Willhelm Kahl, Tübingen, 1923) ότι η συνταγματική εγγύηση της ιδιοκτησίας καλύπτει όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα αλλά και κάθε περιουσιακό δικαίωμα. Η έννοια «ιδιοκτησία» του Συντάγματος δεν ταυτίζεται με τον όρο «κυριότητα» του Αστικού Κώδικα, αλλά είναι μία έννοια γένους, η οποία περιλαμβάνει όλες τις μορφές ιδιοκτησιακών σχέσεων, μία από τις οποίες είναι η κυριότητα.

Ως ιδιοκτησιακό δικαίωμα οφείλουμε να εννοούμε κάθε νομική ευχέρεια που είτε επιτρέπει στο άτομο τον με οποιονδήποτε τρόπο έλεγχο υλικών πόρων στο πλαίσιο της αυτόνομης εκπλήρωσης των βιοτικών του αναγκών είτε αποτελεί αντικείμενο των συναλλακτικών ή συνεργατικών δραστηριοτήτων του ατόμου στο πλαίσιο της ελεύθερης συμμετοχής του στην οικονομική ζωή, διασφαλίζοντας έτσι σε αυτό την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Ο περιορισμός, λοιπόν, της συνταγματικής προστασίας στα εμπράγματα δικαιώματα δεν ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Σήμερα, οικονομικά πολύ σημαντικότερα είναι τα ενοχικά δικαιώματα, η πνευματική, η βιομηχανική, η μετοχική ιδιοκτησία και γενικά τα δικαιώματα στα άυλα αγαθά, όπως τα δικαιώματα πελατείας, επωνυμίας, σήματος, εφευρέσεων, με αποτέλεσμα να καθίσταται αναγκαία η επέκταση της συνταγματικής προστασίας και στα δικαιώματα αυτά²³.

β) Η ιδιοκτησία στο άρθρο 17 του Συντάγματος και η πνευματική ιδιοκτησία

Στη συνταγματική έννοια της ιδιοκτησίας εμπίπτει και η πνευματική ιδιοκτησία, όσον αφορά στα περιουσιακά δικαιώματα του δημιουργού²⁴. Ακόμη και οι υποστηρικτές της στενής έννοιας της ιδιοκτησίας υποστήριξαν την άποψη ότι η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται από το άρθρο 17 του Συντάγματος, τονίζοντας τη μεγάλη σημασία που έχει η πνευματική ιδιοκτησία για το κοινωνικό σύνολο. Στις προπαρασκευαστικές συζητήσεις των αναθεωρήσεων του άρθρου 17 του Συντάγματος ο φόβος για τη διεύρυνση της προστατευόμενης ιδιοκτησίας εντοπιζόταν περισσότερο στην υπαγωγή κάθε περιουσιακού δικαιώματος κι όχι ειδικά συγκεκριμένων δικαιωμάτων, όπως η πνευματική ιδιοκτησία²⁵. Το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ένα απόλυτο δικαίωμα, διαφορετικής φύσης από τα ενοχικά δικαιώματα, τα οποία παραδοσιακά εξαιρούνται από τη συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας. Αποφασιστική σημασία για την υπαγωγή και της πνευματικής ιδιοκτησίας στην έννοια της ιδιοκτησίας, έχει όχι τόσο η εξουσία διάθεσης του φορέα της (AK 1000) στο σχετικό αντικείμενο, αλλά η χρησιμότητα που έχει για το φορέα

23. βλ. Α. Γέροντα, Δημόσιο οικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002, σελ. 420

24. βλ. Θ. Λιακόπουλο, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, σελ. 61

25. βλ. άρθρο 1 του Ν 2121/1993, όπου το περιουσιακό δικαίωμα και το ηθικό του πνευματικού δημιουργού χαρακτηρίζεται ως αποκλειστικό και απόλυτο.

της, δηλαδή το γεγονός ότι αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη, σε υλικό και πολιτιστικό επίπεδο, της προσωπικότητάς του. Από την κοινωνική δέσμευση της ιδιοκτησίας συνάγεται ότι και η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται μόνο στον πυρήνα του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού και όχι σε όλες τις δυνατές εκδηλώσεις του δικαιώματος αυτού, όπως αυτές διαγράφονται από τον κοινό νομοθέτη²⁶.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η έννοια της ιδιοκτησίας είναι ευρύτατη και έχει το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αυτονομίας. Από τη ρήτρα επικουρικότητας του άρθρου 60 της ΕΣΔΑ προκύπτει ότι οι διατάξεις της Σύμβασης δεν μπορούν να περιορίσουν την προστασία που παρέχεται σε συγκεκριμένο δικαίωμα από την εθνική νομοθεσία, αλλά μπορούν να την επεκτείνουν. Έτσι, ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι τα περιουσιακά δικαιώματα δεν προστατεύονται από το άρθρο 17 του Συντάγματος, ισχύει η προστασία τους από το άρθρο 1 του ΠπρΠρωτ ΕΣΔΑ και το άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος έναντι κάθε αντίθετης ρύθμισης σε επίπεδο κοινού νόμου. Έτσι, στην προκείμενη περίπτωση το άρθρο 17 του Συντάγματος, ακόμη και υπό τη στενή ερμηνεία της έννοιας της ιδιοκτησίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκλείει την κατοχύρωση των περιουσιακών δικαιωμάτων σε επίπεδο διεθνούς σύμβασης, εφόσον αυτή έχει κυρωθεί με νόμο.

26. βλ Θ. Λιακόπουλο, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, σελ 62, Θ. Λιακόπουλο, Η συνταγματική προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, σελ 27

II. ΑΡΘΡΟ 5 παρ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

α) Το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας

Η παράγραφος 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος κατοχυρώνει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου και διατυπώνεται ως εξής: *«Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη»*. Προσωπικότητα κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος είναι το σύνολο των ιδιοτήτων, ικανοτήτων και καταστάσεων που αφενός μεν προκύπτουν από την υπόσταση του ανθρώπου ως ελλόγου και συνειδητού όντος και αφετέρου εξατομικεύουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο²⁷. Ο όρος προσωπικότητα δε χρησιμοποιείται υπό την έννοια του προσώπου ως υποκειμένου δικαίου, δηλαδή ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, αλλά υπό την ευρύτερη έννοια που σημαίνει την «αξία» που έχει ο κάθε άνθρωπος και ακριβέστερα όλες τις αστάθμητες αξίες που συνιστούν την ουσία του ανθρώπου.

Η ελευθερία ανάπτυξης είναι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και αυτοκαθορισμού του ανθρώπου, το δικαίωμά του να ενεργεί αδέσμευτος και να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του, σύμφωνα με τις κλίσεις, τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά του. Με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος δημιουργείται για το κράτος όχι μόνο αρνητική υποχρέωση, δηλαδή υποχρέωση να μην παρεμποδίζει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του ατόμου, αλλά και θετική, δηλαδή υποχρέωση να αίρει τα εμπόδια που υφίστανται και να παρέχει τα αναγκαία μέσα για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας²⁸.

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελεί το κύριο περιεχόμενο και τη σπουδαιότερη συγκεκριμενοποίηση της αξίας του ατόμου που προστατεύεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του Συντάγματος

27. βλ Α. Μάνεση, σελ. 116

28. βλ Α. Μάνεση, σελ. 118

Η παράγραφος 1 του άρθρου 5 αποκτά ένα πεδίο αυτόνομης λειτουργίας στη συνταγματική τάξη. Η διατύπωση και το νόημά της την καθιστά κατάλληλη για να διαμορφωθεί ερμηνευτικά σε διαταγή ανοιχτή στις μελλοντικές εξελίξεις, ικανή να καταλαμβάνει τις νέες κοινωνικές σχέσεις, τη νέα ύλη, δηλαδή, που γεννά η ραγδαία ανάπτυξη της σύγχρονης κοινωνίας²⁹

β) Το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 βρίσκει έρεισμα, σύμφωνα με την κρατούσα θέση στη θεωρία και την πρόσφατη νομολογία η οικονομική ελευθερία. Το περιεχόμενο της οικονομικής ελευθερίας το οποίο συνιστάται αφενός στην επιλογή της οικονομικής δραστηριότητας και αφετέρου στην άσκηση της δεν είναι δυνατόν να προδιαγραφεί εκ των προτέρων εξαντλητικά για το λόγο ότι η οικονομική ελευθερία χαρακτηρίζεται από μία δυναμικότητα και ακολουθεί τις ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις. Η οικονομική ελευθερία προστατεύει την ελεύθερη οικονομία και την ιδιωτική πρωτοβουλία συνολικά αλλά και την ατομική οικονομική δραστηριότητα.

γ) Πνευματική Ιδιοκτησία και άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος

Η διάταξη αυτή προστατεύει την πνευματική δημιουργία και το έργο εξασφαλίζοντας στο δημιουργό τη δυνατότητα να δημιουργήσει χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς και να διαδώσει τα δημιουργήματά του χωρίς εμπόδια³⁰. Μάλιστα προστατεύει όλη τη διαδικασία πνευματικής δημιουργίας μέχρι ο δημιουργός να φτάσει στο «έργο», αλλά κι ακόμη παραπέρα την επικοινωνία του με το κοινό, την επιδίωξη αναγνώρισης και καταξίωσης του. Προστατεύεται το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, το οποίο είναι απεριόριστο, απόλυτο και κατ' αρχήν αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων.

29. βλ Δ. Τσάτσο , Συνταγματικό δίκαιο, Τόμος Γ', θεμελιώδη δικαιώματα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, σελ 222

30. βλ Θ. Μαρίνο, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, σελ. 38

Πιο συγκεκριμένα προστατεύεται η εξουσία δημοσίευσης, αναγνώρισης της πατρότητας, περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, προσπέλασης, υπαναχώρησης-μετάνοιας, που προβλέπονται και από το Ν. 2121/1993.

Η παράγραφος 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος, στο βαθμό που αυτή κατοχυρώνει και το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας του προσώπου είναι δυνατό να έχει εφαρμογή και στις περιουσιακές εξουσίες που περιέχονται στην πνευματική ιδιοκτησία.

Η οικονομική ελευθερία της παραγράφου 1 του άρθρου 5 καλύπτει και τα περιουσιακά δικαιώματα που απορρέουν από το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς αυτά είναι ουσιώδη για την άσκηση της ελεύθερης οικονομικής δραστηριότητας του δημιουργού. Έτσι προστατεύεται η δυνατότητα απόκτησης οικονομικών αγαθών και η δημιουργία περιουσίας του πνευματικού δημιουργού. Με δεδομένη, λοιπόν, τη μεγάλη σημασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο χώρο της οικονομίας, η συνταγματική κατοχύρωση της οικονομικής ελευθερίας θεωρείται σωτήρια για το δημιουργό καθώς και η συνταγματική προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων που προκύπτουν από τη δημιουργία του.

III. ΑΡΘΡΟ 16 παρ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος κατοχυρώνεται η ελευθερία της τέχνης. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι: « Η τέχνη και η επιστήμη είναι ελεύθερες- η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους» Αντίστοιχες διατάξεις για την προστασία της Τέχνης συναντώνται και στα συνταγματικά κείμενα άλλων κρατών.

α) Η έννοια της Τέχνης

Ο όρος Τέχνη έχει δύο έννοιες, μία τυπική και μία ουσιαστική. Με την ευρύτερη ουσιαστική έννοια του όρου τέχνη είναι η περί του ωραίου αντίληψη. Με την τυπική έννοια του όρου ο όρος τέχνη ταυτίζεται με το δημιούργημα της τέχνης, αποδίδει δηλαδή το έργο τέχνης, το αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

β) Η έννοια της Τέχνης στο εδάφιο α της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος.

Το Σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια της Τέχνης. Παράλληλα, οποιοσδήποτε νομοθετικός ορισμός δεν απαγορεύεται και θα μπορούσε να διατυπωθεί κατά την άσκηση της γενικής νομοθετικής αρμοδιότητας του νομοθέτη, ο οποίος, όμως, δε θα μπορούσε να εισάγει με τον τρόπο αυτό περιορισμούς, αλλά θα έπρεπε να ακολουθήσει τις συνταγματικές οριοθετήσεις³¹.

Ο συντακτικός νομοθέτης ανάγει την τέχνη σε συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό. Η τέχνη προστατεύεται ανεξάρτητα από τον ειδικότερο τρόπο έκφρασής της. Δεν υπάρχει, δηλαδή, μία «επίσημη» ή « κρατική» τέχνη. Κάθε καλλιτέχνης δικαιούται να επιλέξει και να εκφράσει το καλλιτεχνικό του πιστεύω, όπως ο ίδιος κρίνει.

Η ελευθερία της τέχνης αποτελεί αντικειμενική συνταγματική αρχή από την οποία απορρέουν τα αντίστοιχα υποκειμενικά δικαιώματα. Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της γενικότερης συνταγματικής κατοχύρωσης της δημιουργικής έκφρασης του ανθρωπίνου πνεύματος.

31. βλ. Α. Δημητρόπουλο, Συνταγματικά Δικαιώματα, ειδικό μέρος, Αθήνα 2005, σελ. 112

γ) Το περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης

Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει: α) την ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης, την ελευθερία του καλλιτεχνικού πιστεύω, β) στην ελευθερία της τέχνης ανήκει η ελευθερία έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης, είτε μέσα από τη διδασκαλία της καλλιτεχνίας, είτε μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία, γ) στην ελευθερία της τέχνης ανήκει και η ελευθερία διάδοσης των καλλιτεχνικών ιδεών. Εδώ ανήκει και η ελευθερία κυκλοφορίας των έργων τέχνης³²

Από την ελευθερία καλλιτεχνικής δημιουργίας συνάγεται η απαγόρευση εξαναγκασμού της καλλιτεχνικής εργασίας. Επιπλέον, χωρίς την ελευθερία κυκλοφορίας των έργων τέχνης, η ελευθερία παραγωγής τους θα ήταν άσκοπη. Η ανάγκη, άλλωστε, προστασίας του καλλιτέχνη εμφανίζεται εντονότερη κατά τη διάδοση του έργου του, παρά στο στάδιο δημιουργίας, γιατί η δημιουργία δε γίνεται αντιληπτή από το κοινό και δεν ενδιαφέρει την κρατική εξουσία³³. Στην έννοια της ελευθερίας κυκλοφορίας των έργων τέχνης πρέπει να γίνει δεκτό ότι εμπίπτει οποιοσδήποτε τρόπος παρουσίασης του έργου στο κοινό επιλέγει ο καλλιτέχνης. Αντιβαίνει στην ελευθερία κυκλοφορίας του έργου οποιαδήποτε απαγόρευση παρουσίασης καθώς και οποιαδήποτε εξάρτηση της παρουσίασης από προηγούμενη άδεια

Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι όλο τα φυσικά πρόσωπα, ημεδαποί, αλλοδαποί, ανιθαγενείς.

Η ελευθερία της τέχνης προστατεύεται ως αμυντικό δικαίωμα και με την έννοια αυτή ως απόλυτο δικαίωμα. Στρέφεται κατά της κρατικής, αλλά και κατά οποιασδήποτε άλλης δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας. Ο καλλιτέχνης δεν μπορεί να εξαναγκαστεί σε καλλιτεχνική δημιουργία.

Το Σύνταγμα αναγνωρίζει και την προστατευτική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη. Το προστατευτικό δικαίωμα στρέφεται προς το κράτος και ενεργοποιεί την επέμβασή του για την προστασία της τέχνης από διάφορες απειλές.

Τέλος, ο συντακτικός νομοθέτης ρητά ορίζει ότι η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Αναγνωρίζει, δηλαδή, και τη διασφαλιστική- διεκδικητική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη³⁴

32. βλ. Α. Δημητρόπουλο, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, ειδικό μέρος, Αθήνα 2005, σελ. 114

33. βλ. Σπ. Βλαχόπουλο, *ΔτΑ 1*, 1999, σελ 86, υποσ .33

34. βλ. Α. Δημητρόπουλο, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, ειδικό μέρος, Αθήνα 2005, σελ. 115.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η κριτική της τέχνης προστατεύεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 14 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρεται στην ελευθερία διάδοσης των στοχασμών κι όχι από την παράγραφο 1 του άρθρου 16. Η ελευθερία της τέχνης κατοχυρώνει την καλλιτεχνική δημιουργία και την κυκλοφορία των έργων τέχνης, αλλά όχι την κριτική και αξιολόγηση έργων τέχνης που γίνεται από τρίτους, παρόλο που η κριτική και η ανάλυση της τέχνης και των έργων τέχνης αποτελούν μέρος της καλλιτεχνικής ζωής.

δ) Ελευθερία έκφρασης, ελευθερία τέχνης και πνευματική ιδιοκτησία

Μεταξύ τη πνευματικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας έκφρασης υπάρχει σύνδεση. Η ελευθερία έκφρασης και δημιουργίας μέσω της οικονομικής ανεξαρτησίας των δημιουργών, αλλά και της δυνατότητας ελέγχου της δημοσίευσης και οικονομικής εκμετάλλευσης του έργου τους, με την έννοια της ευρύτερης δυνατής πρόσβασης στην αγορά και στο κοινό, απαρτίζει τον πυρήνα του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας.³⁵ Η αναγνώριση των περιουσιακών εξουσιών του δημιουργού εξασφαλίζουν την αμοιβή και τη συνέχιση της δημιουργικής παραγωγής μέσω της αξιοποίησης του έργου στην αγορά, ενώ παράλληλα παρέχουν στο δημιουργό τη δυνατότητα να εκφράζεται μέσα από το έργο του ελεύθερα, χωρίς να εξαρτάται οικονομικά και να κατευθύνεται ιδεολογικά από τρίτους.

Από την άλλη μεριά, η πνευματική ιδιοκτησία θέτει όρια στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης τρίτων προσώπων, της ελευθερίας του τύπου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Για παράδειγμα, δεν επιτρέπεται η μετάδοση ενός έργου στο κοινό με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, χωρίς την άδεια του δημιουργού (άρθρο 3 παρ. 1 ζ του Ν. 2121/1993).

Στην ελευθερία της τέχνης της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος εμπίπτει το σύνολο των ηθικών εξουσιών που απορρέουν από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η παράγραφος 1 του άρθρου 16 κατοχυρώνει τη δημιουργία και την επικοινωνία με το κοινό που επιδιώκεται με αυτήν, ενώ αντίθετα, δεν καλύπτει τα περιουσιακά δικαιώματα που απορρέουν από την πνευματική ιδιοκτησία. Η οικονομική αξιοποίηση και η διασφάλιση της οικονομικής αξίας του έργου προστατεύονται από το

35. βλ Μ.Θ. Μαρίνο, Πνευματική Ιδιοκτησία, σελ. 40-44

άρθρο 17 και το άρθρο 5 παράγραφος 1 του Συντάγματος. Εξαίρεση μπορεί να γίνει δεκτή μόνο για την περίπτωση που η αποστέρηση των δυνατοτήτων οικονομικής αξιοποίησης του έργου θα μπορούσε να αποκλειστεί η καλλιτεχνική δημιουργία και η επικοινωνία του δημιουργού με το κοινό. Επίσης, δεν εμπίπτουν στο πεδίο του ατομικού δικαιώματος της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος το δικαίωμα των επιχειρήσεων για την εκμετάλλευση έργων τέχνης και επιστήμης και τα δικαιώματα των εκδοτών και των παραγωγών. Για αυτούς ισχύει η προστασία των άρθρων 14 και 15 του Συντάγματος, καθώς και η προστασία των άρθρα 5 παρ. 1 και 17 του Συντάγματος.

Στην υποχρέωση του κράτους για ανάπτυξη και προαγωγή της τέχνης, που θεμελιώνεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος, εντάσσεται και η υποχρέωση για λήψη των απαραίτητων νομοθετικών μέτρων για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και ιδιαίτερα των μέτρων που διευκολύνουν την αξιοποίηση του έργου του δημιουργού³⁶. Απόρροια της υποχρέωσης του κράτους για την προαγωγή και ανάπτυξη της τέχνης αποτελεί η αξιολογική ουδετερότητα της πνευματικής ιδιοκτησίας, η απαγόρευση μονοπώλησης ιδεών, μεθόδων πολιτιστικής παραγωγής και τεχνοτροπιών μέσω του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας³⁷.

36. βλ. Μ.Θ. Μαρίνο, Πνευματική Ιδιοκτησία, σελ 38

37. βλ. Μ.Θ. Μαρίνο, Πνευματική Ιδιοκτησία, σελ 38

IV. ΑΡΘΡΟ 5^Α ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Το νέο άρθρο 5^Α του Συντάγματος, το οποίο προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνει στην παράγραφο 1 το δικαίωμα στην πληροφόρηση και στην παράγραφο 2 το ειδικότερο δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας: *« Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων»* στη δεύτερη παράγραφο ορίζεται ότι: *« Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής του αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^Α και 19»*

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση και το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, όπως και τα άλλα νέα δικαιώματα που καθιερώνονται με την αναθεώρηση του Συντάγματος έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη μέριμνα για τη διαφύλαξη της προσωπικής αυτονομίας σε συνθήκες ανάπτυξης και οικονομικής αξιοποίησης της τεχνολογίας . Δεν εξασφαλίζουν τόσο την αυτονομία του ατόμου από την απειλή της κρατικής εξουσίας , όσο από την απειλή ποικίλων μορφών ιδιωτικών εξουσιών. Τα νέα δικαιώματα αποτελούν μόνο ενδεικτικές εκφράσεις του κράτους δικαίου και σε καμιά περίπτωση δε θέτουν σε κίνδυνο το κανονιστικό εύρος των παλαιών συνταγματικών διατάξεων, αφού δεν εμποδίζουν το δικαστή ή όποιον άλλον ερμηνευτή να συνάγουν, εκτός από αυτά, και άλλα δικαιώματα.

α) Το δικαίωμα στην πληροφόρηση

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση προστατεύεται και από διεθνή κείμενα: Το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης που προστατεύεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περιλαμβάνει : *« και την ελευθερία λήψεως ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων»*. Στο άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα προβλέπεται ότι το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης

περιλαμβάνει « την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών κάθε φύσης».

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατοχυρώνεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5^A του Συντάγματος ως ατομικό δικαίωμα που θεμελιώνει αξίωση με αρνητικό περιεχόμενο για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στον ιδιωτικό χώρο του προσώπου, αλλά λειτουργεί και ως πολιτικό δικαίωμα με ενεργητικό περιεχόμενο, καθώς διευκολύνει το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και εγγυάται τη συνειδητή συμμετοχή των πολιτών στον έλεγχο της εξουσίας. Το αυτοτελές αγαθό της πληροφορίας χάρη στην τεχνολογία έχει αποκτήσει πολύπλευρη σημασία. Πράγματι η δυνατότητα εύκολης και γρήγορης παραγωγής, γνώσης και διακίνησης πληροφοριών με την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και ιδίως με την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υπολογιστών έχει μετατρέψει την πληροφορία από απλή προϋπόθεση της ελευθερίας έκφρασης σε αντικείμενο ιδιαίτερης οικονομικής σημασίας, αλλά και ευρύτερης πολιτισμικής αξίας

β) Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατοχυρώνεται ως δικαίωμα πλαίσιο ως προς το ειδικότερο δικαίωμα της συμμετοχής στην κοινωνία της Πληροφορίας. Θεσπίζεται, περαιτέρω, ως κρατική υποχρέωση η «διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους, υπό την προϋπόθεση της τήρησης των εγγυήσεων που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 9 (απαραβίαστο ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και άσυλο της κατοικίας), 9^A (προστασία προσωπικών δεδομένων) και 19 Σ (απόρρητο της επικοινωνίας)³⁸

Σύμφωνα με τον εισηγητή της πλειοψηφίας στην Αναθεώρηση του Συντάγματος το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας « έχει σχέση με την άμυνα του πολίτη , αλλά και με τη λειτουργία του κοινωνικού κράτους και με τη λειτουργία της κοινωνικής αυτονομίας... παρέχει δε το δικαίωμα να μετέχει κανείς σε έναν παγκόσμια ανοιχτό σύστημα ανταλλαγής ηλεκτρονικά διακινούμενων πληροφοριών»³⁹ Το Σύνταγμα υποδέχεται το φαινόμενο της Κοινωνίας της πληροφορίας στη συνεχή του ροή.

38. βλ. Α. Δημητρόπουλο, Συνταγματικά Δικαιώματα, ειδικό μέρος, Αθήνα 2005, σελ. 235

39. βλ. Ε. Βενιζέλο, Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση της 24^{ης} Ιανουαρίου 2001, σελ 4069

Με το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας καθιερώνεται το δικαίωμα συμμετοχής στις λειτουργίες του Κυβερνοχώρου, του διαδικτύου. Η ιδιαίτερη σημασία του διαδικτύου έγκειται όχι μόνο στο γεγονός ότι μέσω αυτού μεταδίδονται πληροφορίες, αλλά στο γεγονός ότι μπορεί αν λειτουργήσει συγχρόνως ως μέσο εκπομπής και ως μέσο επικοινωνίας.

γ) Κοινωνία της Πληροφορίας και Πνευματική Ιδιοκτησία

Το δικαίωμα στην πληροφορία έχει ως όριο τα άλλα ατομικά δικαιώματα που προστατεύονται συνταγματικά. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 5^A αναφέρει ότι οι περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν με νόμο, εφόσον είναι απόλυτα αναγκαίοι και δικαιολογούνται σε σχέση με το σκοπό που υπηρετούν, δηλαδή μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας των δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων. Μεταξύ των «δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» περιλαμβάνεται και το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το έργο που αποτελεί αντικείμενο της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν αποτελεί «πληροφορία»⁴⁰. Το πνευματικό δικαίωμα αφορά κάποιο έργο πρωτότυπο με κάποια μορφή και όχι την ακατέργαστη πληροφορία. Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 2 του Ν. 2121/1993 «δεν εκτείνεται στις ειδήσεις και στα απλά γεγονότα ή στοιχεία». Συνεπώς τα έργα που κυκλοφορούν στην κοινωνία των πληροφοριών ανήκουν στο δημιουργό ή στον εκάστοτε δικαιούχο και η χρήση τους από τρίτους είναι νόμιμη, σύμφωνα με τους κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Οι νέες τεχνολογίες, ευνοώντας τη διακίνηση και ανταλλαγή μουσικών και οπτικοακουστικών έργων, λογισμικού και επιτρέποντας την παραγωγή ακριβέστερων αντιτύπων σε απεριόριστο αριθμό, καθώς και η σύγκληση των τεχνολογιών πληροφορικής, τηλεπικοινωνιών και μέσων ενημέρωσης και οι ιδιότητες που προσφέρονται στον κυβερνοχώρο θέτουν υπό αμφισβήτηση την προστατευτική εμβέλεια των θεσμών της πνευματικής ιδιοκτησίας, δημιουργούν νέες δυνατότητες προσβολής των πνευματικών δικαιωμάτων και ευνοούν την ηλεκτρονική πειρατεία. Στο νέο ψηφιακό περιβάλλον

40. βλ Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, Εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2001, σελ. 39

διαβρώνεται ευκολότερα η εξουσία πατρότητας και το τεκμήριο γνησιότητας του έργου καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη αυξημένης προστασίας του δημιουργού και των φορέων των συγγενικών δικαιωμάτων και παράλληλη εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ αφενός της ελευθερίας μετακίνησης της πληροφορίας που υπαγορεύεται από την κοινωνία των πληροφοριών και αφετέρου της προστασίας των περιουσιακών και ηθικών δικαιωμάτων. Στο σημείο αυτό εντοπίζει κανείς και τη σύγκρουση πνευματικής ιδιοκτησίας και κοινωνίας της πληροφορίας: η πρώτη αναζητά προστασία, μονοπώλιο της δημιουργίας, επιλεκτική διάδοση, ενώ η δεύτερη, από τη φύση της, επιζητεί ελευθερία μετακίνησης της πληροφορίας. των πληροφοριών και αφετέρου της προστασίας των περιουσιακών και ηθικών δικαιωμάτων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ INTERNET» (Η Συνταγματική τους Προστασία)

Στις μέρες μας η ευρεία χρήση του διαδικτύου μπορεί να έχει εισάγει την ανθρωπότητα σε ένα νέο, μαγικό, ψηφιακό κόσμο, αλλά παράλληλα απειλεί σοβαρά τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η διεθνής και ευρωπαϊκή κοινότητα νωρίς εντόπισαν το πρόβλημα αυτό και δημιούργησαν συνθήκες ή εξέδωσαν οδηγίες για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας κατά τη χρήση του διαδικτύου. Ο Έλληνας συντακτικός νομοθέτης προσέθεσε το 2001 ένα νέο άρθρο, το 5^A στο Σύνταγμα που αφορά στην πληροφόρηση και την Κοινωνία της Πληροφορίας, ενώ παράλληλα κι άλλες συνταγματικές διατάξεις προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία (Α5, 16,17). Έτσι, η προστασία αυτή διασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας στο δημιουργό και εξυπηρετεί τον πολιτισμό, αφού ο δημιουργός συμβάλλει με το έργο του στην πολιτιστική κληρονομιά και τη συλλογική μνήμη της ανθρωπότητας.

**“INTELLECTUAL PROPERTY – IN ACCORDANCE WITH THE
GREEK CONSTITUTION”**

Nowadays, the wide utilization of Internet may have introduced humanity in a new, magic, digital world, but the same time, it is considered as a threat to the intellectual property rights. The International and European community took into consideration this problem and created Conventions in order to protect the Intellectual Property rights when using the Internet. The Greek legislator of the Constitution added in 2001 a new article, the 5A, which concerns the right of information and participation in the Society of Information. At the same time other articles of the Constitution protect the intellectual property (A 17, A5, A 16, A 17) ensuring high level protection of the creator and serving the civilization, because the creator makes a great contribution to cultural heritage and to the collective memory of humanity via his work.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Η υπ' αριθμόν. 1910/1957 του Ειρηνοδικείου Αθηνών που δέχτηκε ότι δημόσια εκτέλεση έργου συνιστά και η μετάδοσή του από το ραδιόφωνο (ΕιρΑθ 1910/1957).
2. Α.Π 40/1999
3. ΑΠ 134/1937: δεν αποτελεί εμπορική πράξη η οργάνωση της έκθεσης από τον ίδιο το γλύπτη.
4. ΜονΠρωτΑθ 1154/1957 (Spiderman)
5. ΜονΠρωτΑθ 32992/1997 (προσωπικό ημερολόγιο)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Νόμος 2121/1993 – «Πνευματική Ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα»
- Νόμος 2557/1997- «θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης»

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, εκδόσεις Σάκκουλα 2001
2. Αστικός Κώδικας, Ι.Σ. Σπυριδάκη, εκδόσεις Α. Σάκκουλα 2003.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναγνωστοπούλου Δ., Προβλήματα δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας από τη χρήση πολυμέσων στην Κοινωνία των Πληροφοριών, ΕΕΕυρΔ 1996, σελ. 993 επ.
2. Βενιζέλου Ε, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Ι, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1991
3. Βιδάλη Τ., Νέα δικαιώματα στην πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2001
4. Βλαχόπουλου Σπ., Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου ατομικού δικαιώματος, ΔτΑ 1, 1999, σελ 73 επ.
5. Γέροντα Α., Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002
6. Δεληγιάννη Ε., Το δικαίωμα αναπαραγωγής των πνευματικών έργων στην κοινωνία των πληροφοριών, ΕΕΕυρΔ 1999, σελ 237 επ.
7. Δημητρόπουλου Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, ειδικό μέρος, Αθήνα 2005
8. Καλλινίκου Δ., Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα, 2000
9. Καλλινίκου Δ., Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet, Εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα, 2001
10. Καλλινίκου Δ. , Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας, ΧρΙΔ 2003, σελ. 385 επ.
11. Καράκωστα Ι. , Δίκαιο και Internet, εκδόσεις Σάκκουλα, Οικονομία και Δίκαιο, Αθήνα, 2001.

12. Καρακώστα Ι. , Το δίκαιο των ΜΜΕ, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003
13. Κουμάντου Γ., Πνευματική Ιδιοκτησία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002
14. Λιακόπουλου Θ. , Βιομηχανική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, 2000
15. Λιακόπουλου Θ. , Η συνταγματική προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1986
16. Μάνεση Α. Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Α, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1981
17. Μαρίνου Α. , Το Internet και οι συνέπειές του κυρίως στο χώρο του Δικαίου, Ελλ.Δικ. 1998, σελ 2 επ.
18. Μαρίνου Μ.Θ, Πνευματική Ιδιοκτησία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2000
19. Παπαδοπούλου Α. , η Πνευματική δημιουργία στο χώρο και το χρόνο του Διαδικτύου. Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας, ΔΕΕ 2002, σελ. 1212 επ.
20. Ράικου Α., Συνταγματικό Δίκαιο, Αθήνα Κομοτηνή, 2002
21. Σιδηρόπουλου Θ, Το Δίκαιο του διαδικτύου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2003
22. Χρυσόγονου Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2001